1.3.2 2021-22 Sociology DC

Ashti Taluka Shikshan Prasarak Mandal's

Adv. B.D. HAMBARDE MAHAVIDYALAYA

Ashti, Tq. Ashti, Dist. Beed (Pin 414203) ☎ 282532, 282101

NAAC "B++" GRADE

President Er. K.B. Hambarde | Principal Dr. S.R. Nimbore

No. ABDHMA/2022-2023/65A Date 27/05/2022

To,
Prof .B.B. Walke.
Head ,Dept of Sociology
Bhagwan Mahavidyalaya, Ashti Dist Beed

Sub – Assessment of Project in Sociology.

Ref – University circule Exam/B.A./ Project 2021-22 on Dated 8/5/2022

Respected Sir,

With reference to above subject the letter from controller of examination Dr.Babasaheb Ambedkar Marathawada University Aurangabad, I invite you to assess the Projects of B.A. Third Year in the subject of Sociology (Paper XII&XVI Main) as a External Examiner.

You are requested to attend the Assessment work on 27/5/2022.

Principal
Adv.B.D.Hambarde Mahavidyalaya
Ashti, Tal. Ashti, Dist. Beed

Ashti Taluka Shikshan Prasarak Mandal's

Adv. B.D. HAMBARDE MAHAVIDYALAYA

Ashti, Tq. Ashti, Dist. Beed (Pin 414203) ☎ 282532, 282101

NAAC "B++" GRADE

President Fr. K.B. Hambarde | Principal Dr. S.R. Nimbore

No. ABDHMA / 2022-2023/658 Date 27/05/2022

Relieving Letter

This is to certify that Prof B.B. Walke from Bhagwan Mahavidyalaya, Ashti Dist. Beed attended the Dept. of Sociology of our college on 27/05/2022 in regard with the assessment of projects in the subject of Sociology Paper XII & XVI (Main) as an External Examiner.

He is relieved today, i.e. 27/05/2022 in the afternoon.

Principal
Adv.B.D.Hambarde Mahavidyalaya
Ashti, Tal. Ashti, Dist. Beed

e-mail - acea 123@rediffmial.com Website www.acsashti.com

ASHTI TALUKA SHIKSHAN PRASARAK MANDAL'S

ADV. B. D. HAMBARDE MAHAVIDYALAYA ASHTI

TAL. ASHTI DIST. BEED

CERTIFICATE

This Is To Certify That Mr./Mrs./Miss. Bhalerao Utkarsh Gorakh

of B.A. Third Year (Sem. V & VI) Class has Satisfactorily Completed his/her Project Work in the Subject of Sociology.

Entitled Groth of corruption a big problem in India.

As laid down in the regulation of Dr. Babasaheb Ambedkar Marathwada University Aurangabad during the Academic Year 2020-2021 .

Paper No.	XII & XVI	Oral	Total
Out of Marks	80	20	100
Obtain Marks	60	10	70

External Examiner
Prof. B.B. Walke

Head of the Department
Prof. D.P. Mundhe

Date: 27 / 05 /2022

Date :

Page No. :

नाव → कु. उत्कर्ष गोरख भालेराव

वर्ग → T.Y BA

विषय — समाजशास्त्र

Project Name → वाढता भ्रष्टाचार एक ज्वलंत समस्या

Seat No - ~~NBE 509870~~ NBF 608008

PRN No - 2019015200567753

60+10= 70 (seventy)

[illegible]

Gat. Examiner

Golden Touch

Date :

वाढता भ्रष्टाचार एक ज्वलंत समस्या ⟹

★ भ्रष्टाचाराची समस्या ⟹ ★

आधुनिक काळात भ्रष्टाचाराची गंभीर समस्या निर्माण झाली असली तरी, प्राचीन काळात देखील भ्रष्टाचार होता. कौटिल्याच्या 'अर्थशास्त्र' या ग्रंथात तत्कालीन समाजात प्रचलित असलेल्या भ्रष्टाचाराच्या वेगवेगळ्या प्रकाराचे वर्णन आढळते. परंतु प्राचीन काळात भ्रष्टाचाराची समस्या निर्माण झाली नव्हती. कारण त्या काळात राज्याच्या कार्याचे क्षेत्र हे मर्यादित होते. तसेच देवाण-घेवाणीच्या तरल साधनांचा अभाव होता. म्हणून भ्रष्टाचार करण्यास विशेष संधी नव्हती विशेष म्हणजे सामाजिक आणि नैतिक नियंत्रणाचा लोकांवर प्रभाव होता. ह्यामुळे प्राचीन आणि मध्ययुगीन काळात भ्रष्टाचाराचे क्षेत्र हे ग्रंथात सीमित होते. शासरची दौलिका २ या ग्रंथात पाल.

Date :
Page No. : 2

एच. उयालस्त यांनी वस्कद
केले की 'इंलंडमध्ये' १८ व्या शतकात
आणि अमेरिकेत 20 व्या शतकात
भ्रष्टाचार अधिक प्रचलित झाला
'भारतात भ्रष्टाचाराची वृद्धी ही प्रामु-
ख्याने स्वातंत्र्योत्तर काळात झाली
आहे. आज देशातील लोकशाही सरकारचे
नवे स्वरूप आणि सरकारी कार्याच्या
विस्तारामुळे विविध प्रकारच्या
भ्रष्टाचारास प्रोत्साहन मिळाले आहे.
त्यामुळे भ्रष्टाचारास अर्थ भ्रष्टाचारास
समस्या ही जटिल आहे. तसेच
भ्रष्टा. आहे.

② भ्रष्टाचाराचा अर्थ.

भ्रष्टाचाराची सरख्या ही नाहिल आहे तसेच भ्रष्टाचाराचे अनेक प्रकार आहेत. त्यामुळे भ्रष्टाचाराची व्याख्या करणे कठीण आहे तसेच भ्रष्टाचार हा व्यक्तिगत किंवा सामूहिक प्रकारच्या असले राजकरणी, अधिकारी, पोलिस, त्यांच्याप्रमाणे स्तर व्यापारी, उद्योगपती इत्यादी लोक व्यक्तिगत किंवा भ्रष्टाचार होत्य स्वत: किंवा कुटुंब नातेवाईक किंवा मित्रांकरिता प्रत्यक्ष किंवा अप्रत्यक्ष स्वरूपात कोणत्याही प्रकारचे आर्थिक वा अन्य भौतिक लाभ मिळविण्यासाठी भ्रष्टाचार ही एक साधारण पद्धती आहे. दैनंदिन जीवनात नेहमीचा या पद्धतीचे आर्थिक किंवा बाह्य स्तर भौतिक ही एक प्राप्त केला जातो. परंतु वर्तमान काळात असणारी स्पर्धा आणि विषमतेमुळे वारंट मार्गाने वेगवेगळे स्वरूप आढळून येते भ्रष्टाचाराच्या अर्थ स्पष्ट करण्याच्या काही व्याख्या खालीलप्रमाणे आहेत.

★ ③ भ्रष्टाचार प्रतिबंधक समिती : ★.

'व्यापक अर्थाने, एक सार्वजनिक पद किंवा समाजात उपलब्ध असलेल्या एका विशेष दर्जाशी संलग्न शक्ती आणि प्रभावाच्या अनुचित वा स्वार्थीसाठी उपयोग करणे म्हणजे भ्रष्टाचार होय."

★ ④ इलयट आणि मेरिल. ★

प्रत्यक्ष किंवा अप्रत्यक्ष लाभ मिळविण्याच्या हेतूने जाणीवपूर्वक निश्चित कर्तव्याचे पालन न करणे म्हणजे भ्रष्टाचार होय." (Corruption is a wilful failure to perform a spaciffed duty in order to receive some direct or indiredect personal gain, Elilott and merrill)

★ ३) ५) रॉबर्ट सी. ब्रुक्स ★

कोणत्याही प्रकारच्या प्रत्यक्ष किंवा अप्रत्यक्ष व्यक्तिगत फायदा मिळविण्याकरिता जाणीवपूर्वक ठरवून कर्तव्याचे पालन न करणे म्हणजे राजकीय भ्रष्टाचार होय. भ्रष्टाचार हा नेहमी कोणत्याही स्वार्थ अथवा फायद्याकरिता कायदा आणि समाजाच्या विरोधात केला जातो.

भ्रष्टाचार म्हणजेच अनुचित लाभ होय. कारण अनुचित साधनांचा प्रयोग करून कर्तव्याचे उल्लंघन केले जाते. अशाप्रकारे कर्तव्याचे उल्लंघन केल्यामुळे व्यक्तीचा प्रत्यक्ष किंवा अप्रत्यक्ष रूपात निश्चित लाभ किंवा फायदा होतो. भ्रष्टाचारामध्ये व्यक्ती सहकार्य, सेवेची भावना इत्यादींना तिलांजली देऊन आपला स्वार्थ साधण्याचे कार्य करतो. राजकारणी, सरकारी कर्मचाऱ्यांपासून तर व्यापाऱ्यांपर्यंत भ्रष्टाचाराचे विस्तृत कार्यक्षेत्र आहे

म्हणून भ्रष्टाचाराचे कोणतेही मर्यादित क्षेत्र नाही. ज्या समाजात आर्थिक संकटे आहेत किंवा जेथे व्यक्तिगत संपत्तीला विशेष प्रतिष्ठा दिली जाते अशा ठिकाणी भ्रष्टाचार अधिक प्रमाणात आढळून येतो. शासकीय स्तरावर फार मोठ्या प्रमाणात भ्रष्टाचार केला जातो. पोलिसांद्वारे एखाद्या अपराध्याकडे दुर्लक्ष करण्यासाठी शिफारस घेणे किंवा एखाद्या सरकारी योजनेतून फार मोठ्या रक्कमेचा घोटाळा करणे हा देखील भ्रष्टाचार होय.

Date :
Page No. : 6

★ (5) भ्रष्टाचाराची कारणे ★

भारतात सार्वजनिक जीवनात अधिक प्रमाणात भ्रष्टाचार आढळतो. भ्रष्टाचाराची विविध कारणे आहेत. राजकीय संस्थांचे विशाल कार्यक्षेत्र, मोठमोठे व्यापारी आणि राजकारणी लोकांचे गठबंधन, लोकशाही सरकारची विकृत अवस्था, सरकारचे व्यापक क्षेत्र आणि वसांच्या अभाव, मूल्यांमध्ये परिवर्तन, भौतिक अर्थव्यवस्थेचा विस्तार, भ्रष्टाचार दूर करण्याच्या संघटनांचा अभाव ही भारतातील भ्रष्टाचाराची प्रमुख आहेत.

* राजकीय संस्थांचे विस्तृत क्षेत्र. *

ज्यावेळी समुदाय हे लहान होते तेव्हा स्थानीय सरकारची स्थापना करण्यात आली होती. लहान समुदायातील नागरिकात एकता होती. तसेच सरकार सर्वच लोकांच्या प्रमुख राजकीय समस्यांची माहिती असायची. त्यामुळे सामुहिक इच्छेनुसार सरकार कार्य करीत होते परंतु आधुनिक काळात राजकीय संस्थांचे क्षेत्र हे विस्तृत आहे. त्यांच्यावर लोकांचे नियंत्रण नाही. त्यामुळे वर्तमान काळात सरकारी साधनांचा उपयोग काही मूठभर लोक स्वतःच्या सुखासाठी करतात अनेक राजकीय नेते मोठे अधिकारी, बँको संचालक आणि आमदार आपल्या पदाच्या प्रतिष्ठेआड आपला स्वार्थ सामुथ घेतात.

Date :
Page No. : ८

★ 4) मोठे व्यापारी आणि राजकीय नेत्यांचे गठबंधन :★

जनतेच्या कल्याणासाठी केल्या जाणाऱ्या कामांचा संबंध हा प्रत्यक्ष राजकीय निर्णयाशी असतो. कर कमी करणे, सोयी - सवलती देणे इत्यादी गोष्टी या सरकारच्या अधीन असतात. म्हणून निवडणुकीच्या वेळी व्यापारी लोक राजकीय पक्ष आणि नेत्यांच्या मदत करतात. व्यापारी लोक आपल्या स्वार्थाकरिता राजकीय नेत्यांना प्रचंड प्रमाणात अधिक मदत देतात कारण तो राजकीय पक्ष किंवा नेता सत्तेवर आल्यास, सर्व पैसा वसूल होऊ शकतो या उद्देशाने ते मदत करतात. मोठमोठ्या व्यापाऱ्यांचे राजकारणी लोकांशी चांगले संबंध असतात. त्यामुळे, सत्तेवर आलेला पक्ष आणि राजकीय नेते हे व्यापाऱ्यांना लोकांशी चांगले संबंध असताते. त्यामुळे सत्तेवर आलेला पक्ष आणि राजकीय नेते हे व्यापाऱ्यांना सरकारी

स्तरावर मदत करतात. व्यापाऱ्यांच्या
अनुकूल सरकारची धोरणे राबविली
जातात. व्यापाऱ्यांनी भ्रष्टाचार
केल्यास, त्याकडे राजकीय नेते दुर्लक्ष
करतात. अनेकदा राजकीय नेते
भ्रष्टाचाराची प्रकरणे उघडकीस येऊ
नेऊ म्हणुन सरकारी अधिकाऱ्यांवर
दबाव आणतात. अशाप्रकारे व्यापारी
आणि राजकीय नेत्यांच्या गठबंधना
मुळे भ्रष्टाचारास प्रोत्साहन दिले
जाते.

e) लोकशाही शासनामध्ये पक्षाच्या लोकांना सार्वजनिक पदे देणे.

लोकशाही शासनात जे सत्तेवर ते आपल्या पक्षातील लोकांना सार्वजनिक पदे देतात. शासकीय महामंडळे आणि इतर सार्वजनिक पदांच्या प्रमुखपदी आपल्या पक्षाच्या लोकांना नेमण्यात येते. त्यामुळे ही मंडळी आपल्या पदाचा वापर स्वत:च्या स्वार्थ:च्या स्वार्थाकरिता करतात. जे अधिकारी त्यांना विरोध करतात अशा अधिकाऱ्यांच्या बदल्या करणे, इतकेच नव्हे तर त्यांना निलंबित देखील केले जाते. अशाप्रकारे सार्वजनिक पदांचा वापर अनुचित कार्यासाठी केला जातो.

१०) शासनाचे व्यापक कार्यक्षेत्र

शासनाचे कामकाज जसे वाढते जाते. याचे कारण म्हणजे राज्याच्या कार्याकरिता कोणती एक व्यक्ती जबाबदार नसते. मोठमोठे सरकारी आणि गैरसरकारी लोक सार्वजनिक साधने आणि पैशांच्या वापर आपल्या हिताकरिता करतात. अशा व्यक्तींमध्ये व्यापारी, राजकारणी, अधिकारी, पोलिस, आश्रमाचे स्वामी, संचालक आदि पांढरपेशी गुन्हेगारांचा समावेश होतो. शासनाद्वारा नवीन जबाबदाऱ्या स्वीकारल्या जातात, त्यामुळे कामकाज वाढते. त्यांच्याकडे सत्ता आणि अधिकार असतात. ते आपल्या मताप्रमाणे सत्ता आणि अधिकार वापरतात त्यामुळे भ्रष्टाचारास चालना मिळाली आहे.

Date : १२

Page No. :

१९) मूल्यांमध्ये पारिवर्तन :

आधुनिक भौतिकवादी तत्वज्ञानाच्या प्रभावामुळे भ्रष्टाचार वाढला. आधुनिक समाजात आर्थिक मूल्यांना विशेष महत्त्व आहे. ज्या व्यक्तीकडे आधिक संपत्ती असते अशा व्यक्तींचा समाजात विशेष प्रतिष्ठा प्राप्त होते. हे लोक कोणत्या मार्गाने पैसा कमवितात याचा लोक विचार करीत नाही. व्यक्ती कोणत्याही मार्गाने श्रीमंत झाल्यास अशा व्यक्तींना अशा वर्तनांना समाजात विचार योग्य आहे किंवा नाही याचा विचार करीत नाही. उचित किंवा अनुचित मार्गाने संपत्ती मिळवून स्वतःची प्रगती वाढविण्याचा प्रयत्न केला जातो.

Date :
Page No. : ९४

१२) मौद्रिक व्यवस्थेचा विस्तार

आधुनिक काळातील मौद्रिक अर्थव्यवस्थेमध्ये देवाण - घेवाणीचे व्यवहार करणे सुलभ झाले आहे. त्यामुळे भ्रष्टाचारी लोक अनुचित साधनांद्वारा मिळविलेली प्रचंड संपत्ती सहजपणे लपवून ठेवू शकतात. जेव्हा कागदी मुद्रा आणि बँकेचे अस्तित्व नव्हते, तेव्हा संपत्तीचा संग्रह करणे आणि त्याची सुरक्षा ठेवणे कठीण होते. म्हणून मौद्रिक अर्थव्यवस्थेच्या विस्तारामुळे भ्रष्टाचाऱ्यांना पैसा लपविणे सुलभ झाले आहे.

★ १२) भ्रष्टाचाराचे निर्मूलन करणाऱ्या सक्षम संघटनांचा अभाव : ★

आपल्या देशात भ्रष्टाचाराचे निर्मूलन करणाऱ्या सक्षम संघटनांचा अभाव आहे ज्या संघटना किंवा व्यक्ती भ्रष्टाचाराच्या विरुद्ध आवाज उठवितात त्यांचे संघटना आणि व्यक्ती भ्रष्टाचार करतात त्यामुळे भ्रष्टाचार निर्मूलनाचे कार्य योग्य पद्धतीने होत नाही. जे काही प्रामाणिक लोक भ्रष्टाचाराच्या विरुद्ध शेवटपर्यंत लढा देतात, अशा लोकांना भ्रष्टाचारी लोक त्रास देतात. त्यांना जीवन जगणे अशक्य होते म्हणून शेवटी भ्रष्टाचाराचे निर्मूलन करणारे लोक थकतात. लोकांच्या त्यांचा पाठिंबा मिळत नाही.

Date :

Page No. : १६

★ १४) भ्रष्टाचाराचे प्रकार : ★

भ्रष्टाचारामध्ये विविध प्रकार आहे. भ्रष्टाचाराचे क्षेत्र या आधारावर भ्रष्टाचाराचे विभाजन केले जाते राजकारणी, सरकारी अधिकारी, पोलिस कर्मचारी व्यापारी, सर्वसामान्य लोक इत्यादी भ्रष्टाचारी लोकांच्या आधारावर भ्रष्टाचाराचे ~~विभाजन~~ लोकांच्या आधारावर भ्रष्टाचाराचे प्रकार पाडले जातात. त्याचप्रमाणे राजकीय, प्रशासकीय, आर्थिक, धार्मिक, सामाजिक आणि व्यक्तिगत या आधारावर सुद्धा भ्रष्टाचाराचे विभाजन केले जाते. क्षेत्राच्या आधारावर भ्रष्टाचाराचे विभाजन पुढील प्रमाणे आहे.

★ १५) राजकीय क्षेत्रातील भ्रष्टाचार. ★

राजकीय क्षेत्रात अधिक प्रमाणात आढळतो. राजकीय क्षेत्रात भ्रष्टाचार वाढल्यामुळे त्याचा परिणाम इतर क्षेत्रावर पडला आहे. निवडणुकीत निवडून येण्यासाठी राजकीय पक्ष आणि नेते विविध प्रकारच्या अनुचित साधनांचा अवलंब करतात. निवडणुकीत उमेदवार आणि राजकीय पक्ष मतदारांना पैसा, वस्तू देतात. कार्यकर्त्यांना दारू पाजतात. त्यांना पार्ट्या देतात. अशावेळी भ्रष्ट व्यक्ती एकत्रित येतात. निवडणूक जिंकण्यासाठी सर्व प्रकारच्या भ्रष्ट मार्गांचा अवलंब करतात. मतदारांना मतदार केंद्रापर्यंत पोहोचविण्याची व्यवस्था करतात. सत्ताधारी पक्षातील लोक मदत करण्यांच्या अनेक प्रकारची प्रलोभने देतात. विधानसभेतील आमदार आणि लोकसभेतील खासदारांना काही राजकीय पक्ष,

नेते पैसे देऊन आपल्या बाजूने मत घ्यायला सांगतात. सत्ता हस्तगत करण्यासाठी पक्ष बदलण्यास प्रोत्साहन दिले जाते. त्याकरिता लाखो रुपये खर्च केले जातात. उदा. 2008 मध्ये कम्युनिस्ट पक्षाने यु. पी. ए. सरकारचा पाठिंबा काढल्यामुळे ते सरकार अल्पमतात झाले होते. इतर पक्षांच्या खासदारांनी सरकारला पाठिंबा द्यावा म्हणून त्यांना लाखो रुपये देण्यात आले होते.

भ्रष्टाचार करून सत्तेवर लोक पुढे विभिन्न सरकारी विभागातील कामकाजात अनुचित हस्तक्षेप करून भ्रष्टाचारास प्रोत्साहन देतात. राजकारणी लोक आपल्या जवळच्या अयोग्य लोकांची शिफारस करून मोठमोठ्या पदावर त्यांची नियुक्ती करतात. आपल्या कार्यकर्त्यांना प्रतिष्ठेच्या सार्वजनिक पदावर नेमतात आणि पुढे त्यांच्या कामकाजात हस्तक्षेप करून राजकीय नेते शासकीय यंत्रणेचा अनुचित कार्यासाठी उपयोग करतात.

★ प्रशासकीय क्षेत्रात भ्रष्टाचार : ★

शासनाच्या विविध मंत्रालयात भ्रष्टाचाराचे प्रमाण हे अधिक असल्याचे आढळून येते. प्रशासनाचे असे कोणतेही क्षेत्र नाही की, भ्रष्टाचार होत नाही.

~~प्रशासकीय~~

सरकारी कार्यालयात भ्रष्टाचार :

सरकारी कोणतेही कार्यालय असो, प्रत्येक कार्यालयात भ्रष्टाचार आढळतो. शिक्षण, पुरवठा, राजस्व, सार्वजनिक बांधकाम किंवा इतर कोणतेही कार्यालय असो प्रत्येक कार्यालयात भ्रष्टाचार होतो. कारण प्रत्येक कार्यालय हे सरकारच्या कोणत्या ना कोणत्या मंत्रालयाशी संबंधित असते. त्या विभागाचे मंत्री भ्रष्टाचारी असतात. त्याचा परिणाम त्या मंत्र्यांच्या विभागावर होतो. सरकारी कर्मचारी आपल्या बदलीसाठी रिश्वत देतात. कर्मचारी हे सर्वसामान्य लोकांचे काम करण्यासाठी पैसे देण्यास - अनेकदा सरकारी कर्मचारी लोकांची हे सर्वसामान्य लोकांचे काम करण्यासाठी पैसे घेतात अनेकदा आहे.

★. पोलीस आणि भ्रष्टाचार★

पोलिसांचे कार्य गुन्हेगारास अटक करणे हे आहे परंतु अत्यंत वाईट गोष्ट म्हणजे पोलीस विभाग हाच अधिक भ्रष्टाचारी आहे. जुगार, चोरी, मद्यपान, आणि वेश्यावृत्ती इत्यादींच्या संदर्भात अनेक कायदे आहेत परंतु या कायद्यांची अंमलबजावणी केली जात नाही कारण पोलीस कर्मचारी हे त्यांच्याकडून हप्ते वसूली करतात. पोलीसांची आणि गुन्हे करणाऱ्यांची आपसात चांगली मैत्री असते हे गुन्हेगार पोलिसांचे खिसे गरम करतात. पोलीस लोक खऱ्या गुन्हेगारांना न पकडता निरपराध लोकांना पकडतात. व्यापारी भ्रष्टाचार करतात. व्यापारी लोकांशी देखील पोलिसांचे मधुर संबंध असतात त्या मधुर संबंधामुळे पोलीसांना पैसा मिळतो.

Date :
Page No. : 22.

★ न्यायालयात भ्रष्टाचार : ★

आधुनिक काळातील न्यायालये ही न्याय मंदिरे आहेत न्यायालयात व्यक्तीला न्याय मिळायला पाहिजे. परंतु न्यायालयाद्वारे व्यक्तीला न्याय मिळत नाही. न्यायालयात चपराशापासून न्यायाधीशापर्यंत भ्रष्टाचार आढळतो रिश्वत देऊन केसची तारीख वाढविली जाते वकील पैसे खातात. न्यायाधीश देखील रिश्वत घेऊन निवाडा करतात न्यायालयातील रिश्वत आणि भ्रष्टाचाराची पद्धत ही देशाकरिता घातक आहे.

★ स्थानीय प्रशासनात भ्रष्टाचार : ★

ग्रामपंचायत, पंचायत समिती, नगरपरिषद, महानगरपालिका, जिल्हा परिषद या स्थानीय प्रशासनात देखील सर्वत्र भ्रष्टाचार आढळतो कोणतेही काम पैशाशिवाय होत नाही. स्थानीय प्रशासनाशी सर्वसाधारण लोकांचा नेहमीच संबंध येतो. परंतु सर्वसामान्य लोकांची कामे त्वरित होत नाही. जे लोक पैसे देतात, त्यांचेच काम होते.

Date :
Page No. : 28

★ आर्थिक क्षेत्रात भ्रष्टाचार ★

आर्थिक क्षेत्रात फार मोठ्या प्रमाणात भ्रष्टाचार केला जातो. एक्सचेंजवरील बेईमानी, पैसे घेऊन कंत्राट मिळविणे, व्यापारात रिश्वत, खोटा व्यवहार आणि जातीशिवाय सरकारी कर व देणे, फर्म किंवा व्यवहारांचे हिशोब काढून लोकांचे पैसे बुडविणे इत्यादी विविध उदाहरणे आर्थिक क्षेत्रातील भ्रष्टाचाराच्या संदर्भात सांगता येतील. मिल मालक आणि व्यापारी अनुचित मार्गाने संपत्ती जमा करतात. ते पेटंट, ट्रेड मार्कच्या कॉपीराईटच्या नियमांचे उल्लंघन करतात. खाद्यपदार्थ, औषधे इत्यादी वस्तूमध्ये भेसळ केली जाते.

Date :
Page No. : 24.

★ सामाजिक क्षेत्रात भ्रष्टाचार ★

भारतात राजकीय, प्रशासकीय, आणि आर्थिक क्षेत्रातील भ्रष्टाचाराचा प्रभाव सामाजिक क्षेत्रावर पडलेला आढळून येतो. म्हणून सामाजिक सेवा करण्याच्या नावाखाली, अनाथालय, स्त्री सुधार केंद्र, विधवाश्रम, आश्रमशाळा इत्यादी अनेक सामाजिक संस्था सुरु केल्या जातात. परंतु सामाजिक सेवा करण्याच्या दृष्टीने कार्य या सामाजिक संस्था सुरु करण्याला आल्या असल्या तरी या संस्थामध्ये समाजविरोधी कार्य चालते.

60+10=70 (Seventy)

[signature]

Golden Touch

ASHTI TALUKA SHIKSHAN PRASARAK MANDAL'S

ADV. B. D. HAMBARDE MAHAVIDYALAYA ASHTI

TAL. ASHTI DIST. BEED

CERTIFICATE

This Is To Certify That Mr./Mrs./Miss. Dhumal Shubhangi Bapurao

of B.A. Third Year (Sem. V & VI) Class has Satisfactorily Completed his/her Project Work in the Subject of Sociology

Entitled Evaluation of Regionalism

As laid down in the regulation of Dr. Babasaheb Ambedkar Marathwada University Aurangabad during the Academic Year 2020-2021

Paper No.	XII & XVI	Oral	Total
Out of Marks	80	20	100
Obtain Marks	40	10	50

External Examiner
Prof. B. B. Walke

Head of the Department,
Prof. D. P. Mundhe

Date: 27 / 05 /2021

शुभांगी बापूराव धुमाळ

B A T . Y

समाजशास्त्र –

प्रकल्प प्रोटेस्टंटवादाची चिकित्सा

2021 – 22

40 + 10 = 50 (Fifty)

(Ext-examiner)

① प्रादेशिक वाढीची प्रक्रिया:

प्रादेशिक विषमता आपोआप निर्माण झाली नाही, तर प्रादेशिक विषमता निर्माण होण्यास काही घटक जबाबदार आहेत. प्रादेशिक विषमता ऐतिहासिक नैसर्गिक संसाधनाचे असमान वितरण आणि मानव निर्मित घटकांमुळे निर्माण झाली आहे.

① ऐतिहासिक घटक:

विकसनशील देशात अस्तित्वात असलेली प्रादेशिक विषमता हि प्रामुख्याने ऐतिहासिक निर्माण झाली आहे. ज्या प्रदेशांची विषमता हि प्रामुख्याने ऐतिहासिक ब्रिटिश शासन आणि प्रशासक आकर्षित झाले.

मुंबई, कोलकता, चेन्नई आणि दिल्ली सारख्या महानगरांचा विकास झाला. म्हणून ते प्रादेशिक विकसित झाले. ऐतिहासिक घटक कारणीभूत आहे. ऐतिहासिक घटकांमुळे काही प्रदेशांचा विकास झाला तर प्रादेशिक विषमता अविकसित राहिले म्हणून ऐतिहासिक घटकांमुळे प्रादेशिक विषमता निर्माण झाली.

(२) नैसर्गिक संसाधनाचे असमान वितरण – काही प्रदेश हे पाणी, सुपीक जमीन, जंगल, खनिज इत्यादी संसाधनांची समृद्ध असल्यामुळे पंजाब प्रदेशाचा विकास झाला. नैसर्गिक संसाधना सोबतच मानवी प्रयत्नसुद्धा आवश्यक असतात.

नैसर्गिक संसाधने आणि मानवी प्रयत्न या दोन्ही घटकांचा [illegible] प्रदेशाला लाभ मिळाला.

मानव निर्मित घटक :-

सामाजिक, राजकीय, आणि आर्थिक घटक सुद्धा प्रादेशिक विकासासाठी असतात. एखादा प्रदेश नैसर्गिक साधनसंपत्तीने समृद्ध असला परंतु तिथे विकासाकरिता प्रयत्नांच्या नागरिकांच्या अभाव असेल तर त्या प्रदेशाचा विकास होत नाही.

उद्यमशीलतेचा अभाव, कुशलता संपादन करण्याचा प्रदेश मानवी प्रयत्नांच्या अभावामुळे सतत मागासलेलो राहिले. म्हणून सामाजिक आर्थिक, आणि राजकीय घटक हे मानवनिर्मित घटक असूनही हे घटकदेखील आंतरप्रादेशिक विषमतेसाठी जबाबदार आहेत.

जो प्रदेश विकसीत आहेत. त्या प्रदेशांचा आणखी विकास होतो.

त्यामुळे प्रादेशिक विषमता सर्व सोयी सवलती उपलब्ध होतात त्यामुळे प्रादेशिक विषमता निर्माण होते. विकसीत क्षेत्राच्या भागाची जलद विकास होतो आणि अविकसित क्षेत्र विकासापासून वंचित राहतात.

प्रादेशिक विकास कमी करण्याचे उपाय.

प्रादेशिक विषमतेचे आर्थिक देशावर होणारे गंभीर परिणाम लक्षात घेऊन प्रादेशिक विषमता कमी करण्याचे प्रयत्न सुरु करण्यात आहे.

विषमता क्षेत्राच्या समूहांच्या आम सरळ मागासलेल्या क्षेत्रांना देणे म्हणजे प्रादेशिक विषमता कमी करणे नाही. हा केवळ तात्पुरता उपाय ठरेल. त्यामुळे प्रादेशिक विषमता कमी होणार नाही.

येथे पुरेशी संसाधने नाहित तेथे उत्पादन कार्य सुरु करणे हा देशातील प्रादेशिक विषमता दूर करण्याचा उपाय नाहि. तेव्हा सर्व प्रादेशिक होऊन आपल्या राज्या आणि नैसर्गिक साधनांची उपलब्धतेबद्दल विश्वास होऊन विकासाच्या योजना तयार करतील आणि आपल्या देशातील संसाधनाच्या पूर्ण उपयोग करण्यासाठी प्रोत्साहन देतील तेव्हा प्रादेशिक विषमता कमी होईल. प्रादेशिक विषमता कमी करण्याचे उपाय पुढील प्रमाणे आहेत.

(1) शासनाचे वित्तीय धोरण.

शासन प्रादेशिक विकासाकरिता वित्तीय मदत करु शकते. तसेच शासनाचे वित्तीय धोरण अशा प्रकारे असावेत कि ज्यामुळे संसाधनाचे विविध देशामध्ये समान वाटप होऊ शकेल.

अविकासशील देशांसाठी कर कमी करणे.
अनुदान देणे, आंशिक अनुदान देणे
कर्ज देणे इत्यादी गोष्टी सवलती
शासन देते.

यामुळे प्रादेशिक विषमता
कमी होण्यास मदत होते.
प्रादेशिक विषमता कमी करण्यासाठी भारताने
असा प्रकार धोरण आखले पाहिजे.

विशिष्ट वित्तीय संस्थांचे धोरण -

विशेषीत वित्तीय
संस्थानांच्या धोरणाद्वारे मागासलेल्या देशांना
वित्तीय संस्थांचे पुरवली जातात.
व्यावसायिक बँक, सहकारी संस्था, इत्य
आय.एफ.सी. औद्योगिक विकास बँक इत्यादी
विशेषीत वित्तीय संस्थांच्या माध्यमातून
मागासलेल्या देशांना वित्तीय मदत केली
जाते.

मागासलेल्या क्षेत्रांच्या विकास घडवून आणण्यासाठी कमी व्याजदराने कर्ज आणि परवडणाऱ्या सवलतींची मुभा दिली जाते. तसेच या क्षेत्रामध्ये विशेष वित्तीय धोरण आखून मागासलेल्या क्षेत्रांच्या विकास केला जातो.

त्यामुळे प्रादेशिक विषमता कमी होण्यास मदत होते.

खासगी उद्योगांना परवाना आणि विविध प्रोत्साहन देणे:

मागासलेल्या क्षेत्रांच्या विकास करण्यासाठी या क्षेत्रांकडे खाजगी उद्योगांना आकर्षित करणे आवश्यक आहे. केवळ सार्वजनिक क्षेत्राची गुंतवणूक ही पुरेशी नसते. म्हणून खासगी उद्योगांना मागासलेल्या क्षेत्रात गुंतवणूक करण्यासाठी विशेष प्रोत्साहन देणे. मागासलेल्या क्षेत्रात उद्योग धंदे सुरु करण्यासाठी अनुकूल पद्धती पाहिजे.

त्याच बरोबर कर, सवलत, औद्योगिक, अनुदान
अनुदान, कर्ज वगैरे अनेक प्रलोभने
द्यावी उद्योगांना मागासलेल्या क्षेत्रामध्ये
गुंतवणूक करण्यास प्रोत्साहन मिळेल.

शासनाद्वारे प्रत्यक्ष गुंतवणूक :-

शासनाने मागासलेल्या
क्षेत्रामध्ये महत्त्वाचे प्रकल्प सुरु करावेत,
त्यामुळे या क्षेत्रात शासनाची प्रत्यक्ष
गुंतवणूक होईल. अशा विकास योजना
डीपीएपी (DPAP) वगैरे योजना मागासलेल्या
क्षेत्रात सुरु करण्यात याव्यात.
त्यामुळे या क्षेत्राचा विकास होण्यास बरीच
मदत होईल.

नियोजन :-

प्रादेशिक या क्षेत्रांच्या विषमता
कमी करण्यासाठी नियोजन अतिशय महत्त्वाचे
आहे.

क्षेत्राच्या विकासाठी विशाल, मध्यम आणि लघु स्तरावर नियोजन करण्यात यावे. मागासलेल्या क्षेत्रासाठी क्षेत्रीय नियोजन अधिक आवश्यक असते. क्षेत्रीय नियोजनात स्थानिक लोकांच्या सहभाग होणे शक्य होते.

अशा प्रकारे प्रादेशिक विषमता कमी करण्यासाठी विविध उपाय आहेत या उपायांची योग्य प्रकारे अंमलबजावणी केल्यास प्रादेशिक विषमता कमी होईल आणि प्रादेशिक विषमतेमुळे निर्माण होणाऱ्या समस्या कमी करता येतील.

निष्कर्ष आणि पुनर्वसन :

देशाच्या विकास घडवून आणण्यासाठी भारतातील अनेक राज्यात औद्योगिक क्षेत्र निर्माण करण्यात आले.

त्याचप्रमाणे मोठे प्रकल्प सुरु केले. औद्योगिकीसाठी मुबलकपणे मिळावे म्हणून मोठे-मोठे धरणे बांधण्यात आली. हे सर्व विकासाची कार्यक्रम सुरु करण्यासाठी त्या ठिकाणच्या गाव उठवली जातात.

जी लोक वर्षानुवर्ष ज्या गावामध्ये राहिले ते गाव त्यांना सोडून देण्यास भाग पाडले जाते. त्यामुळे लोक आपल्या मूळ गावातून विस्थापित होतात. त्यांना आपले मूळ गाव सोडून इतरत्र राहिला जावे लागते. म्हणून या विस्थापित झालेल्या लोकांचे विविध प्रश्न निर्माण झाले आहेत.

भारतात विस्थापितांचे प्रश्न स्वातंत्र्यपूर्व काळापासून निर्माण झाले आहेत. कर्नाटक राज्यातील बेल्लारी जिल्ह्यात 'सुवर्णरेखा' सिंचन प्रकल्प सुरु करण्यासाठी १९५२ मध्ये ६३ खेड्यांमधील एकूण ५ हजार कुटुंबातील लोक विस्थापित झाले होते. पश्चिम बंगालमधील दामोदर खोरे योजनेमुळे २८ गावातील ४० हजार ५०० कुटुंबातील म. ९३ हजार लोक विस्थापित झाले. ओरिसा राज्यातील कोरापुर जिल्ह्यात राष्ट्रीय ॲल्युमिनियम कंपनीसाठी शासनाने शेकडो एकर जमीन लागणार होती. त्यामुळे 15 गावातील 610 कुटुंबातील विस्थापित झाली. राउरकेला शहर. त्यामुळे 32 गावातील 15 हजार 590 लोकांना विस्थापित होवा लागले.

औद्योगिकीकरण होताना देशात हेवी इंजिनिअरिंग कॉर्पोरेशन मुळे भारतात 15 लाख कुटुंबांना केल्यामुळे झाले. त्यामुळे लोक विस्थापित झाले. विदर्भातील पेंच प्रकल्प भंडारा जिल्ह्यातील गोसीखुर्द प्रकल्प इत्यादी अनेक प्रकल्पामुळे हजारो लोक विस्थापित झाले. हे मोठे मोठे प्रकल्प आहेत. त्या सर्व प्रकल्पासाठी शेकडो एकर जमीन हवी असते. त्यामुळे गावेच्या शेकडो गावे उठवली जातात. अशा प्रकारे विस्थापित लोकांची लोकांमध्ये आदिवासी लोकांचा संख्या जास्त आहे.

पुनर्वसन,

विकासशील मोठ्या प्रमाणात उद्योगांचे स्थापन करणे, विविध प्रकल्प सुरु करणे. धरण बांधणे इत्यादी विविध योजना राबविल्या जातात. जेव्हा देशात विकासाच्या योजना सुरु केल्या जातात. त्या लोकांमध्ये आदीवासी आणि ग्रामीण लोकांवर त्यांच्या प्रतिकूल परिणाम होतो. कारण त्या लोकांनीच योजना आपल्या गावाकडून विस्थापित

हवे वाटते. या विस्थापित लोकांचे पुनर्वसन करणे आवश्यक असते. परंतु सर्व विस्थापित लोकांचे पुनर्सन योग्य पद्धतीने केले जात. नाहि. पुनर्वसनाच्या विविध समस्या निर्माण झाल्या आहेत.

संशोधन विषय :

यांनी पुनर्वसनाच्या कार्य स करताना म्हटले की पुनर्वसन हि अशी व्यापक संज्ञा आहे कि ती पुर्वीच्या सर्व प्रकारच्या संधी किंवा परिस्थिती पुर्वक सुधारक अनुदान प्राप्त करुन देण्याच्या संदर्भात अवलंबुन आहे.

पुनर्वसनाची

संकल्पना ही मर्यादीत अर्थाने व्यापक अशा दोन्ही प्रकारे उपयोगात आणली जाते. ह्युस्टन रोबर्ट यांनी नमुद केले पुनर्वसनाची संज्ञा ही शारिरीक भौतिक कार्य, मानसिक समायोजना, सामाजिक अनुकुलन व्यवसायीक योजना किंवा मनोरंजनात्मक क्रिया केलेल्या अध्ययनात पुनर्वसनाची व्याख्या उपयोगात आणली व्यापारा मन पुनर्वसन म्हणजे लोक संख्येची एका ठिकाणाहुन दुसऱ्या ठिकाणी नियोजनाच्या आधारावर बदली करणे.

पोटकलम एक

विशिष्ट ठिकाणी राहत असलेल्या कुटुंबाचे स्थलांतर करून इतर नियोजनात्मक ठिकाणी त्यांची व्यवस्था निर्माण करणे तसेच नियोजन करून त्या लोकांच्या आवश्यक गरजा सामाजिक / आर्थिक गरजा आणि इतर सेवांची पूर्तता करणे म्हणजे पुनर्वसन होय.

विस्थापित लोकांचे नियोजन पूर्वक पुनर्वसन करण्यात येते. परंतु आतापर्यंत विस्थापित झालेल्या लोकांचे योग्य पद्धतीने पुनर्वसन करण्यात आलेले नाहीत त्यामुळे त्यांच्या विविध समस्या निर्माण झालेल्या आहेत. अनेक विकासाच्या प्रकल्पामध्ये प्रामुख्याने आदिवासी लोक विस्थापित झाले आहेत.

जंगल परिसरात असलेल्या परंपरागत गावातून आदिवासी विस्थापित झाल्या मुळे त्यांचे नव्या वेगळ्या वातावरणात राहणे, हे त्यांच्यासाठी अतिशय वेदनादायी ठरत असते.

आदिवासी लोकांनाच औद्योगिकरण प्रक्रियेचा अनुसरण केला. तेव्हा त्यांना असे निदर्शनास आले की आदिवासींच्या गावावर विस्थापनाचे विपरीत परिणाम झाले आहेत त्यांच्या जमिनीचा योग्य मोबदला मिळाला. असला तरी ते त्यांचे पारंपरिक व्यवसाय, जमीन, घर आणि जीवनशैलीपासून विमुक्त झाले. अनेक आदिवासी हे औद्योगिक क्षेत्रात अकुशल मजूर म्हणून काम करतात. मध्य प्रदेशातील नर्मदा सागर - इंदिरासागर प्रोजेक्ट मुळे विस्थापित झालेल्या लोकांच्या

पुनर्वसनासंबंधीचे एन. सी. वर्मा

1) यांनी अध्ययन केले. तेव्हा त्यांच्या

अध्ययनात असे आढळून आले की

विहीलारा लोक आपले गाव सोडून

दुसऱ्या ठिकाणी राहण्यास जाण्यासाठी

तयार नव्हते.

नंतर त्यांची जवळच्या परिसरात

पुनर्वसन करण्याची त्यांना मागणी केली

होती.

40+10=50 (Fifty)

[signature]

2)

ASHTI TALUKA SHIKSHAN PRASARAK MANDAL'S

ADV. B. D. HAMBARDE MAHAVIDYALAYA ASHTI

TAL. ASHTI DIST. BEED

CERTIFICATE

This Is To Certify That Mr./Mrs./Miss. Salve Adrasha Sunil

of B.A. Third Year (Sem. V & VI) Class has Satisfactorily Completed his/her Project Work in the Subject of Sociology.

Entitled Curruption in India.

As laid down in the regulation of Dr. Babasaheb Ambedkar Marathwada University Aurangabad during the Academic Year 2020-2021 .

Paper No.	XII & XVI	Oral	Total
Out of Marks	80	20	100
Obtain Marks	60	15	75

External Examiner
Prof. B. B. Walke

Head of the Department
Prof. D. P. Mundhe

Date: 27 / 05 /2021

Date :
Page No. :

नाव → कु. आदर्श सुनिल साळवे

वर्ग → T.Y B.A

विषय - समाजशास्त्र

Project Name - भ्रष्टाचार एक ज्वलंत समस्या

Seat No - ~~NBE509968~~ NBF 608088

PRN No - 2019015200567776

60+15=75 (Seventy Five)

Ext. Examiner

Date :
Page No. : 1

वाढता 'भ्रष्टाचार' एक ज्वलंत समस्या

i) 'भ्रष्टाचाराची' समस्या

आधुनिक काळात भ्रष्टाचाराची गंभीर समस्या निर्माण झाली असली तरी प्राचिन काळात देखील भ्रष्टाचार होतो

कौटिल्याच्या अर्थशास्त्र या ग्रंथात तत्कालिन समाजात प्रचलित असलेल्या भ्रष्टाचाराचा निर्माण झाले नव्हते कारण त्या काळात राज्याच्या कार्याचे क्षेत्र हे मर्यादित होते

तसेच देवाण घेवाण आणि तरक साधनाचा अभाव होता

म्हणून भ्रष्टाचार करणेयास विशेष संधी होति विशेष म्हणजे समाजिक व नयाते के नियंत्रणाच्या नोकानवर प्रभाव होतो, त्यामुळे प्राचिन व मध्ययुगीन काळात भ्रष्टाचाराचे क्षेत्र हे सिमित आहे,

शासनाची नैतिकता Ethics of Government या ग्रंथात पॉल एच. डग्लस Paul H. Duglas यांनी नमूद केले की, इंग्लंडमध्ये १८ व्या शतकात आणि अमेरिकेत २० व्या शतकात भ्रष्टाचार अधिक प्रचलित झाला.

भारतात भ्रष्टाचाराची वृद्धी ही प्रामुख्याने स्वातंत्र्योत्तर काळात झाली आहे. आज देशातील नोकरशाही सरकारांचे नवे स्वरूप आणि सरकारी कामाच्या विस्ताराचे विविध प्रकारच्या भ्रष्टाचाराला प्रोत्साहन मिळाले आहे त्यामुळे भ्रष्टाचार शहरापासून गावाकडे सर्वत्र भ्रष्टाचार आढळून येतो.

भ्रष्टाचाराची समस्या हि जटिल आहे. तसेच भ्रष्टाचार अनेक प्रकारचे आहेत. त्यामुळे भ्रष्टाचाराची व्याख्या करणे कठिण आहे. भ्रष्टाचार हा व्यक्तिगत किंवा सामुहिक प्रकारचा असु शकतो.

राजकारण, अधिकारी पोलिस त्या प्रमाणे व्यापारी इतर व्यापारी उद्योगपती इत्यादि लोक व्यक्तिगत किंवा सामुहिक प्रकारचे भ्रष्टाचार असतात.

पांढरपेशी देखील एक प्रकारचा भ्रष्टाचार असतो, स्वतः किंवा कुटुंब नातेवाईक, किंवा मित्राकरिता प्रत्यक्ष किंवा अप्रत्यक्ष रिता कोणत्याहि प्रकारचा आर्थिक किंवा भौतिक लाभ मिळवणे हताहि प्राप्त केला जातो परंतु वर्तमान काळात असणारि स्पर्धा विषमता मुळे वाईट मार्गाचा अवलंब केले जाते परंतु वर्तमान काळात असणारि हि समस्या विषमता मुळे असमान लोकांमध्ये स्पर्धा आढळून येते.

3) भ्रष्टाचार प्रतिबंधक समिती :

व्यापक अर्थाने, एक सार्वजनिक पद किंवा समाजात उपलब्ध असलेल्या एका विशेष विशेष दर्जाशी संलग्न शक्ती आणि प्रभावाचा अनुचित वा स्वार्थासाठी उपयोग करणे म्हणजे भ्रष्टाचार होय.

4) इलियट आणि मेरिल :

प्रत्यक्ष किंवा अप्रत्यक्ष लाभ मिळविण्याच्या हेतूने जाणिवपूर्वक निश्चित कर्तव्याचे पालन न करणे म्हणजे भ्रष्टाचार होय

Corruption is wilful failure to perform a specified duty in order to receive some direct or indirect personal gain
- Elliott and merrill

Date :
Page No. : 5

5) रॉबर्ट सी. ब्रुकस

कोणत्याहि प्रकारच्या प्रत्यक्ष किंवा अप्रत्यक्ष अकिंमत फायदा मिळवण्याकरित जाणिवपूर्वक प्रदत्त कर्तव्याचे पालन न करणे म्हणजे राजकीय भ्रष्टाचार

भ्रष्टाचार हा मोहिम कोणत्या हि स्पष्ट अथवा अस्पष्ट फायाद्याकारित कायदा आणि समाजाच्या विरोधात केला जातो.

भ्रष्टाचार म्हणजेच अनुचित लाभ होय. कारण अनुचित साधनाचा अपयोग करून भ्रष्टाचार केला जातो.

भ्रष्टाचारामध्ये कर्तव्याचे पालन केले जात नाहि विशेष म्हणजे जाणिव पूर्वक कर्तव्याचे उल्लंघन केले जाते. अशा प्रकारे कर्तव्याचे उल्लंघन केल्या मुळे प्रत्यक्ष किंवा अप्रत्यक्ष लाभ किंवा फायदा होतो.

भ्रष्टाचार मध्ये सहकार्याचि भावना इत्यादिना तिलांजली देऊन आपण स्वार्थ साधनेचा प्रयत्न करतो.

Date :
Page No. : 6

रजकारणि सरकारी कर्मचाऱ्यांपासून
तर आपल्यामधील भ्रष्टाचारचे
निर्विकार्य होच ~~आहे~~ नाही ज्या
समाजात आर्थिक संकट आटेत.
किंवा जेव्हा त्यागातील संपत्तीला
विशेषतः प्रतिष्ठा दिलि जाते
अशा ठिकाणि भ्रष्टाचार प्रमाण
आढळून येते दुर्लक्ष करण्या साठि
शिफारीस घेणे किंवा भ्रष्टाचारा
सरकारि योजने तुन मोठ्या
रकमेच्या घोटाळा करणे हा
देखील भ्रष्टाचा होय.

6) भ्रष्टाचाराचे कारणे.

भारतात सार्वजनिक जीवनात अधीक प्रमाणात भ्रष्टाचार आढळतो - भ्रष्टाचाराची विविध कारणे आहेत. राजकिय संस्थांचे विशाल कार्यक्षेत्र मोठमोठे व्यापारि आणि राजकारणी कारणे आहेत. लोकांमध्ये गठबंधन लोकशाही सरकारि विकृत अवस्था सरकारचे व्यापक व्यवस्था व्यापक क्षेत्र आणि वस्तूंचा अभाव मूल्यमध्ये परिवर्तन भौतिक अर्थव्यवस्थेचा विस्तार भ्रष्टाचार दूर करणास संघटनांचा अभाव ही भारतातील भ्रष्टाचाराची प्रमुख कारणे आहे.

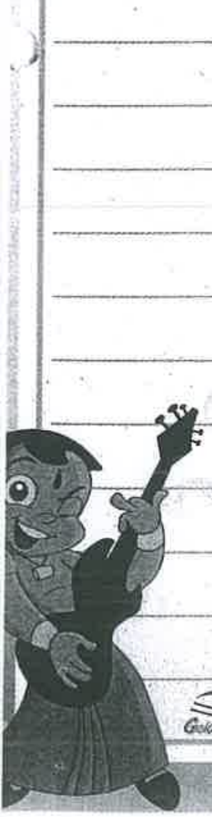

Golden Touch

Date :
Page No. : 8

७) राजकिय संस्थांचे विस्तृत क्षेत्र :

ज्यावेळी समुदाय हे लहान होते तेव्हा स्थानीय सरकारची स्थापना करण्यात आली होती.

लहान समुदायात नागरिकात एकता होती तसेच सर्वच लोकांना प्रमुख राजकीय समस्यांची माहित असायची त्यामुळे सामुहिक इच्छेनुसार सर्वच लोकांना प्रमुख राजकिय समस्यांची माहिती असायाची त्यामुळे सामुहिक इच्छेनुसार सरकार कार्य करीत होते. परंतु आधुनिक काळात राजकिय संस्थांचे क्षेत्र हे विस्तृत आहे त्याच्यावर लोकांचे नियंत्रण राहिले नाही.

त्यामुळे वर्तमान काळात सरकारी साधनांचा उपयोग काहि मुठभर लोक स्वतःच्या स्वार्थासाठी करतात अनेक राजकीय नेते आणि अधिकारी काहि मुठभर लोक स्वतःच्या स्वार्थासाठी करतात. बैंको संचालक करतात.

8] मोठे व्यापारी आणि राजकीय नेत्यांचे गठबंधन

जनतेच्या कल्याना साठी केल्याया जानास्या कामा साठी संबंध हा प्रत्यक्ष राजनिति असतो।

कर माफि करणे सोयी सवलती देणे इत्यादी गोष्टी या सरकारच्या अधिन असतात. म्हणून निवडणुकिच्या वेळी व्यापारी लोक राजकीय पक्ष आणि नेमांना मदत करतात व्यापारी लोक आपल्या स्वार्थाकरिता राजकिय नेत्यांना प्रचंड प्रमाणात आर्थिक मदत देतात कारण तो राजकीय पक्ष किंवा नेता सत्तेवर आल्यास सर्व पैसा वसुल होऊ शकतो या अपेक्षेने ते मदत करतात मोठमोठ्या व्यापाऱ्याचे राजकारणी लोकांचे चांगले संबंध असतात त्यामुळे सत्तेवर असणारे पक्ष व राजकारणी व्यापाऱ्यांना सरकारी देणगी म व्यापाराशी करार केल्या जा काहि करत नसत त्याकडे राजकिय नेते दुर्लक्ष करतात .

अनेक दा राजकीय नेते भ्रष्टाचाराचे प्रकरणे उघडकीस येऊ नये म्हणून सरकारी अधिकार्यांवर दबाव आणतात.

अशाप्रकारे व्यापारी आणि राजकीय नेत्यांच्या संबंधामुळे भ्रष्टाचारास प्रोत्साहन दिले जाते.

१) लोकशाहि शासनामध्ये पक्षाच्या लोकांना सार्वजनिक पदे देणे :

लोकशाही शासनात जो लोक सत्तेवर असतात ते आपल्या पक्षातील लोकांना सार्वजनिक पदे देतात. शासकीय महामंडळे आणि इतर सार्वजनिक पदांवर प्रमुखपदी आपल्या ही मंडळी आपल्या पदाचा वापर स्वतः च्या स्वार्थ च्या स्वार्थाकरिता करतात. जो अधिकारि त्यांना विरोध करतात अशा अधिकाऱ्यांच्या बदल्या करणे इतकेच नव्हे तर त्यांना निलंबित देखील केले जाते अशाप्रकारे सार्वजनिक पदाचा वापर अनुचित कामासाठी केला जातो.

10) शासनाचे व्यापक कार्यक्षेत्र

शासनाचे कामकाज जसे वाढते त्या प्रमाणात भ्रष्टाचाराचे प्रमाण देखील वाढत जाते याचे कारण म्हणजे राज्याच्या कामकाजाविषयी कोणती एक व्यक्ती जबाबदार नसते.

मोठमोठे सरकारी आणि गैरसरकारी लोक सार्वजनिक साधने आणि पैशांचा वापर आपल्या हिताकरिता करतात. अशा व्यक्तींमध्ये व्यापारी, राजकारणी अधिकारी पोलिस आणि धर्मांध स्वामी बाबांचा आणि पांढरपेशी गुन्हेगारांचा समावेश होतो. शासनाद्वारा नविन जबाबदारी स्वीकारल्या जातात त्यामुळे लाचखोरी भ्रष्टाचार वाढते

2 ज्यांच्याकडे सत्ता आणि अधिकार असतात ते आपल्या मनाने सत्ता वापरता त्यामुळे भ्रष्टाचाराला चालना मिळते

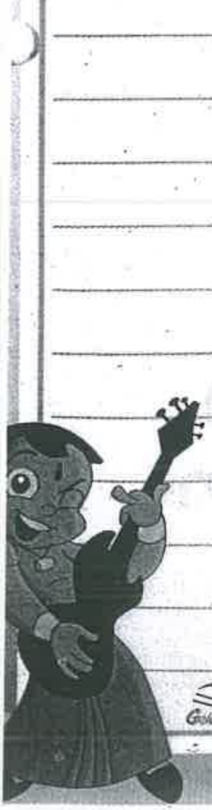

११) मुल्यांमध्ये परिवर्तन

आधुनिक भौतिकवादी तत्वज्ञानाच्या प्रभावामुळे भ्रष्टाचार वाढला. आधुनिक समाजात आर्थिक मुल्याना विशेष महत्व आहे.

ज्या व्यक्तिनकडे अधिक संपत्ती असते अशा व्यक्तिना समाजात विशेष प्रतिष्ठा निर्माण होते. त्यांनी कोणत्या मार्गाने पैसा कमवला हे लोक विचार करत नाही.

व्यक्ति कोणत्याही मार्गाने मोठा झाली तर अशा व्यक्तिना समाजात विशेष मान सन्मान मिळतो. व्यक्ति सुद्धा पैसे कमवण्याचा मार्ग योग्य आहे का याचा विचार करत नाही.

उचित किंवा अनुचित मार्गाने संपत्ती मिळवणे स्वताची प्रतिष्ठा वाढवण्याचा प्रयत्न केला जातो.

१२) मौद्रिक व्यवस्थेचा विस्तार

आधुनिक काळातील मौद्रिक अर्थव्यवस्थेमध्ये देवाण घेवाणीचे व्यवहार करणे सुलभ झाले आहे. भ्रष्टाचारी लोक अनुचित साधनांद्वारा मिळवलेली प्रचंड संपत्ती सहजपणे लपवून ठेवू शकतात. जेव्हा कागदी मुद्रा आणि बँकेचे अस्तित्व नव्हते तेव्हा संपत्तीचा संग्रह करणे आणि त्याची सुरक्षितता ठेवणे कठीण होते.

म्हणून मौद्रिक अर्थव्यवस्थेच्या विस्तारामुळे भ्रष्टाचाराचा पैसा लपविणे सुलभ झाले आहे.

Date :
Page No. : 15

13) भ्रष्टाचाराचे निर्मूलन करणाऱ्या सक्षम संघटनांचा अभाव!

आपल्या देशात भ्रष्टाचाराचे निर्मूलन करणाऱ्या क्षमता संघटनांचा अभाव आहे. ज्या संघटना किंवा व्यक्ती भ्रष्टाचाराचे विरुद्ध आवाज उठवितात.

त्यात संघटना आणि व्यक्ति भ्रष्टाचार करतात. त्यामुळे भ्रष्टाचार निर्मूलनचे काम हे योग्य पद्धतीने होत नाही. जे लोक भ्रष्टाचार विरुद्ध शेवट पर्यंत लढतात त्या अशा लोकांना भ्रष्टाचारी लोक त्रास देतात. जावे जीव जाणे असंख्य होते.

म्हणून शेवटी भ्रष्टाचाराचे निर्मूलन करणारे लोक शांत होत लोकांच्या त्यांना पाठिंबा मिळत नाही.

14) भ्रष्टाचाराचे प्रकार

भ्रष्टाचाराचे विविध प्रकार आहे, भ्रष्टाचार करणारे व्यक्ति भ्रष्टाचाराचे क्षेत्र यांच्या आधारावर भ्रष्टाचार विभाजन केले जाते.

राजकारणि सरकारी अधिकारि पोलिस कर्मचारि व्यापारी, सर्वसामान्य लोक इत्यादी भ्रष्टाचारी लोकांच्या आधारावर भ्रष्टाचाराचे प्रकार वाटतम

त्याप्रमाने राजकीय प्रशासकीय आर्थिक, धार्मिक समाजिक आणि न्यायालित या आधारावर मुख्य भ्रष्टाचाराचे विभाजन केले जाते पुढील प्रमाने केले जाते.

15] राजकीय क्षेत्रातील भ्रष्टाचार

राजकीय क्षेत्रात अधिक प्रमाणात
भ्रष्टाचार आढळतो. राजकीय क्षेत्रात
भ्रष्टाचार आढळल्यामुळे त्याचा
परिणाम इतर क्षेत्रात आढळतो।
निवडणुकीत
कुठल्याही राजकीय पक्ष आणि
नेते विविध पद्धतीच्या साधनांचा
अवलंबन करतात. निवडणुकी उमेदवार
आणि राजकीय पक्ष मतदारांना पैसे
वाटून देतात.
कार्यकर्त्यांना दारू पाजतात.
त्यांना पार्टी देतात. अशावेळी भ्रष्ट
व्यक्ती एकत्रित येतात निवडणूक
जिंकण्यासाठी सर्व प्रकारच्या भ्रष्ट
मार्गाचा अवलंबन करतात. मतदारांना
मतदान केंद्रापर्यंत पोहचवण्यासाठी
व्यवस्था करतात सत्ताधारी
पक्षातील लोक मदत करतात.
अनेक प्रकारची प्रलोभने
देतात विधान सभेत आमदार
आणि लोक सभेत खासदार
काही राजकीय पक्ष नेते
पैसे देऊन आपल्या बाजूने

मत घ्यायला सांगतात सत्ता हस्तगत करण्यासाठी पक्ष बदलण्यास प्रोत्साहन दिले जाते. त्या करीता लाखो रूपये खर्च केला जातो

उदा. २००८ मध्ये कम्युनिस्ट पक्षाने यु.पी.ए. सरकारचा पाठिंबा [काढल्याने] हे सरकार अल्पसंख्यामध्ये आले होते. इतर पक्षाच्या खासदारांनी सरकारला पाठिंबा देण्यासाठी लाखो रूपये देण्यात आले होते

भ्रष्टाचार करून करून सत्तेवर आलेले लोक पुढे विभिन्न सरकारी पातळीवर अनुचित हस्तक्षेप करून भ्रष्टाचारास प्रोत्साहन देतात. राजकारणी लोक आपल्या जवळच्या अयोग्य लोकांची शिफारस करून मोठमोठ्या पदावर त्यांची नियुक्ती करतात. आपल्या कार्यकर्त्यांना जवळच्या सार्वजनिक पदावर नियुक्त्या आणि पुढे त्यांच्या कामकाजात हस्तक्षेप करून राजकीय नेते प्रशासकीय यंत्रणेत अनुचित कार्यासाठी आपमी करतात.

16) प्रशासकीय क्षेत्रात भ्रष्टाचार

शासनाच्या विविध मंत्रालयात भ्रष्टाचार प्रमाण हे अधिक असून येते प्रशासनामुळे असे कोणतेही क्षेत्र नाही जेथे भ्रष्टाचार होत नाही.

17 सरकारी कार्यालयात भ्रष्टाचार

सरकारचे कोणतेहि कोणतेही कार्यालय असो, प्रत्येक कार्यालयात भ्रष्टाचार आढळतो. शिक्षण पुरवठा व जलद सार्वजनिक बांधकाम किंवा इतर कोणतेही कार्यालय भ्रष्टाचार आढळतो.

सरकारच्या कोणत्याही ना कोणत्या मंत्रालयाशी संबंधित असून त्या विभागाचे मंत्री भ्रष्टाचारी किंवा कोणत्या संबंध असतात. रिश्वत देतात. कर्मचारि लोकांचे काम करणे साठी पैसे घेतात. अनेकदा कर्मचारी लोकांचे

काम वेळेवर करत नाही विलंब लावतात काम वेळेवर होण्या साठी लोक कर्मचारि पैसे देऊन लवकर काम करून घेतात. जो कर्मचारी रिश्वत घेत नाहित त्यांनी बाकीचे कर्मचारी बदनाम करतात -

Date :
Page No. : 21

१) पोलिस आणि भ्रष्टाचार

पोलिसांनचे कार्य गुन्हेगारांना अटक करणे आहे. परंतु अत्यंत वाईट गोष्ट आहे म्हणजे पोलिस विभाग हा आर्थिक भ्रष्टाचारी आहेत. गुन्हेगारा साठी आर्थिक अंमलबजावणी केली पाहिजे जात नाहि

पोलिस व गुन्हेगाराची चांगली मैत्री असते हे गुन्हेगार पोलिसाचे खिशे गरम करत असतात म्हणून पोलिस गुन्हेगारांन काहि करत नाहि

पोलिस अधी गुन्हेगारान नपकडता निरपराधीना पकडतात व्यापारी लोक भ्रष्टाचारी करतात व्यापारी लोकांमध्ये देखील पोलिसांमध्य मधुर संबंध असतात।

त्या मधुर संबंधा मुळे पोलिसांन पैसे भेटतात.

19) न्यायालयात भ्रष्टाचार

आधुनिक काळाती न्यायालयी
न्याय मंदिर आहेत,
न्यायालता
व्यक्तीना न्याय मिळाला पाहीजे परंतु
न्यालया द्वारे व्यक्तिना न्याय हा
मिळत न्यायाच्या चपराशी पासून
न्यायाधिशा पर्यंत भ्रष्टाचार होतो।
रिशवत देऊ न्यायालयाचे तारिख
आढवली जाते.
वकिल पैसे खातात न्यायविशाल
देऊनि पैसे देऊन निवाडा करतात
न्यायालयातील भ्रष्टाचार हा
देशासाठी घातक आहे.

२०) आर्थिक क्षेत्रात भ्रष्टाचार

आर्थिक क्षेत्रात मोठ्या प्रमाणात भ्रष्टाचार केला जातो प्रत्येक क्षेत्रात, कोर्टात व्यापार रिश्वत ही मोठ्या प्रमाणात होत. या भ्रष्टाचाराला आळा घालणे खूप महत्त्वाचे आहे परन्तु हे करणे कोणी नाही

फोरब व इत्यादी काहीन लोकांनी पैसे बदले जातात पण बरेच लोक हे भ्रष्टाचार करतात म्हणून संपत्ति जमा करतात व पैसे जमा करतात म्हणून हे चुकी आहे परन्तु आता काही नाही करत एक मत हा गोर समज आहे मध्ये आपण कमा करू शकत नाही तु पैसा पैसा करणे हे ते पण आपल्याच कामाला पाहिजे.

Date : 24
Page No. :

२) स्थानिय लोकानचा भ्रष्टाचार

ग्रामपंचायत पंचायतसमिति नगर परिषद माहानगर पालिका जिल्हा परिषद या स्थानिक प्रशासनात देखील सर्वत्र भ्रष्टाचार आढळतो.

कोणतेहि काम पैशाशिवाय होत नाही. स्थानिय प्रशासनाशी सर्वसाधारण लोकानचा नेहमी संबंध येतो. परंतु सर्वसामान्य लोकानचे नेहमिचे संबंध येतो परन्तु सर्व सामान्य लोकानचे काम होत नाही.

जो लोक पैसे देतात. तेनचे काम होतात.

Date :
Page No. : 25

२४) सामाजिक क्षेत्रात भ्रष्टाचार

भारतात राजकिय प्रशासकीय आणि आर्थिक क्षेत्रात भ्रष्टाचाराचा प्रभाव सामाजिक क्षेत्रात दिसुन येतो. व्यभिचार करणे हे कायद्याविरुद्ध आहे. परंतु समाजात व्यभिचारी वाढत निरंय असत. जावा खाली खुप कार स्वद्धा नही पाहीत कोनाच्या लक्षयत येत नाहि पण परंतु असत आहेत परंतु समाजात भारतात अनेक स्वामि व संनताचे आश्रम आहेत परंतु त्या आश्रमात खुप काहि गोष्टी थांबि नसा म्हणून हे सर्व बंद व्हायलाच पाहिजे

60+15=75 (Seventy five)

[signature]

Ext. Examiner

ASHTI TALUKA SHIKSHAN PRASARAK MANDAL'S

ADV. B. D. HAMBARDE MAHAVIDYALAYA ASHTI

TAL. ASHTI DIST. BEED

CERTIFICATE

This Is To Certify That Mr./Mrs./Miss. Walhekar Aarti Housrav.

of B.A. Third Year (Sem. V & VI) Class has Satisfactorily Completed his/her Project Work in the Subject of Sociology

Entitled Terrorism in India.

As laid down in the regulation of Dr. Babasaheb Ambedkar Marathwada University Aurangabad during the Academic Year 2020-2021.

Paper No.	XII & XVI	Oral	Total
Out of Marks	80	20	100
Obtain Marks	35	10	45

External Examiner
Prof. B. B. Walke

Head of the Department
Prof. D. P. Mundhe

Date: 27 / 05 / 2022

आरती हंसराव वाम्हेकर

B.A.T.Y

समाजशास्त्र

विषय:- भारतातील दहशतवाद

2021-22

35+10=45 (Forty Five)

(Ext-Examiner)

भारतातील वश दहशतवाद

वर्तमानकाळात दहशदवाद ही एक गंभीर स्वरूपाची जागतिक समस्या बनलेली आहे दिव-सेंदिवस दहशदवादाची व्याप्ती, अमानवीय कृत्ये आणि हिंसाचार वाढत आहे. जगातील अनेक देश दहशद वादाच्या समस्येने अक्षरशः ग्रासले जात आहेत. 11 सप्टेंबर 2001 ला दहशतवादांनी बलाढ्य समजल्या जाणाऱ्या अमेरिकेच्या वर्ल्ड ट्रेड सेंटरवर हल्ला करून शेकडो लोकांचा प्राण घेतला आणि दहशत वादाला सीमा नाहि हे सिद्ध झाले. आज दहशतवाद हे मानवीय तेसमोरील मोठे आव्हान आहे.

21 व्या शतकात दिवसेंदिवस गंभीर बनत चाललेल्या दहशतवाद समस्येची पाळेमुळे 20 च्या शतकातच पाहावयास मिळतात दहशतवादाच्या उगमाची मुळे आपणास नाझीवाद, साम्राज्यवाद धार्मिक

मुळात दहशतवाद आणि राजकीय विचार सरणीत पाहावयास मिळतात. आज दहशतवाद हा आंतरराष्ट्रीय राजकारणाचा एक प्रकार खेळ बनला आहे असे म्हटले तर वावगे होणार नाही.

1930 मध्ये हिटलरचे आपल्या साम्राज्यवादी महत्वकांक्षे साठी मानसिक आणि शारीरिक यातना, छळ छावण्या यासारखी तंत्रे वापरली होती. रशिया, चीन, युरोपियन देश, आफ्रिकन देश, आशियायी देश यांनी सुद्धा आपल्या महत्वाकांक्षा पूर्ण करण्यासाठी अशाच तंत्रांचा आधार घेतल्याचे दिसून येते. दुसऱ्या महायुद्धानंतर छुप्या युद्धाचा मोठ्या प्रमाणात प्रसार झाला आणि दहशतवादाचा काळा चेहरा जगासमोर आला तेव्हा दहशतवा

वाहयांनीसुद्धा हेच तंत्र अवलंबन्यास सुरुवात केली विशेषता : पाश्चिम आशि या मध्ये अनेक दहशतवादि संघटना कार्यरत असलेल्या दिसून येतात. अनेक देशांनी इतर देशांच्या विरोधात दहशत वादी संघटना प्रोत्साहन देण्या चे धोरण राबविले. त्याची परिणती आज जागतिक दहशतवादात झालेली आहे. विशेष म्हणाने दहशतवादि संघट ना ज्या देशांनी मदत केली त्या देशा वरच या संघटना उलटल्याचे दिसून येते दहशतवादाच्या समस्येपासुन भारत देखील अलिप्त नाहि. भारताने देखिल आजवर अनेक दहशतवादि हल्ले झेलले आहेत. दहशतवादी हल्ल्यांमुळे भारतात. मोठ्या प्रमाणात जिवित अणि वित्त हानी झाली आहे.

छुप्या युद्धाचा (Proxy War) बळी भारत ठरतो आहे. भारतातील दहशतवादाला आंतरराष्ट्रीय कारणकारण वापर नेहमीच करीत आलेला आहे. 1967 ला नक्षलवादाच्या रूपाने प्रवेशित झालेला दहशतवाद, 1980 च्या दशकात खलिस्तान वाद्यांचा दहशतवाद 1990 च्या दशकात लिट्टेचा (L.T.T.E) दहशतवाद आणि त्यानंतर पाकिस्तान पुरस्कृत इस्लामिक दहशतवाद ही दहशतवादाची वाटचाल आहे.

1) दहशतवादाचा अर्थ

लोकांच्या मनात भीती किंवा आतंक निर्माण करून आपली उद्दिष्टे प्राप्त करणाऱ्या विचारा धारांना दहशतवाद किंवा आतंकवाद असे म्हणतात. आतंकवाद किंवा दहशतवाद ही आज

आतंकवाद जागतिक समस्या बनली आहे. संयुक्त राष्ट्र संघटनेच्या 2000 मध्ये झालेल्या अधिवेशनात दहशतवादाची व्याख्या करण्यात आली एखाद्या देशाविरुद्ध केलेले कोणतेहि गुन्हेगारी कृत्य जे सामान्य व्यक्ति तसेच समूहांमध्ये दहशतीचे आणि दुःखाचे वातावरण निर्माण करते. व्यक्तिचा मृत्यू गंभीर दुखापत आणि सार्वजनिक संपत्तीची हानी करते. त्याला दहशत वाद असे म्हणतात",
विविध अभ्यासकांनी दहशतवादाच्या केलेल्या व्याख्या खालील प्रमाणे आहेत.

1) योनाह अलेकझांडर :-
राजकीय उद्देश प्राप्त करण्यासाठी नागरिकांच्या विरुद्ध केलेले हिंसक कृत्य म्हणजे दहशतवाद होय.

२) जॉन क्रेटम :

"राजकीय उद्दिष्टे साध्या निर्माण करण्याकरिता समाजाच्या किंवा त्यातील विशिष्ट स्वरात भीती आणि दहशत निर्माण करण्याच्या उद्देशाने केलेली हिंसात्मक गुन्हेगारी म्हणजेच दहशतवाद होय;

३) स्टेट डिपार्टमेंट (अमेरिका) :

"कनिष्ठ दर्जाच्या राष्ट्रीय गटांकडून किंवा गुप्त सरकारी हस्तकांतर्फे नागरिकांवर पूर्वनियोजित आणि राजकीय हेतूने प्रेरित हिंसाचाराचा केलेला प्रयोग म्हणजे दहशतवाद होय;

(४) एखाद्या संघटित गटाद्वारे उद्दिष्टांच्या परिपूर्तीसाठी योजनाबद्ध पद्धतीने हिंसा केल्याची किंवा करण्याची

किंवा करण्याची उघडपणे दिलेली कबुली म्हणजे दहशतवाद'

(5) शस्त्राचा धाक दाखवून किंवा शस्त्राचा वापर करून वैयक्तिक किंवा सामूहिक हत्यांद्वारे स्वतःचे मत दुसऱ्यावर लादणे किंवा आपली उद्दिष्टे साध्य करणे म्हणजे दहशतवाद होय"

(6) (F.B.I.) अमेरिका) :

"आपली राजकीय आणि सामाजिक उद्दिष्टे साध्य करण्यासाठी व्यक्ति विरुद्ध किंवा नागरी समुदायाविरुद्ध दहशत निर्माण करण्यासाठी किंवा त्यांच्यावर जबरदस्ती करण्याकरिता अवैध हिंसाचाराचा किंवा बळाचा वापर म्हणजे दहशतवाद होय"

(7) " ~~दहश~~ दहशतवाद म्हणजे शस्त्राच्या साहाय्याने केलेला विचारांचा प्रसार होय "

(8) पॉल विल्किन्स :
" दहशतवाद म्हणजे शासनकारणातील ब्लॅकमेल आणि काहि लोकांच्या एका रच उद्दिष्टांना बहुसंख्याकांच्या मना विरुद्ध त्यांच्यावर जबरदस्तीने लागू करण्याचे एक प्रकारचे शस्त्र होय "

(9) दहशतवाद हा गुन्हाचा असा प्रकार आहे की ज्याचे अंतिम उद्दिष्ट विद्य मान (प्रचलित) शासनव्यवस्था समाप्त करणे असते.

2) दहशत वादाची कारणे
(Causes of Terrorism)

① सामाजिक मूल्यांचा ऱ्हास :

समाजाचे अस्तित्व स्थातत्य आणि विकास यासाठी सामाजिक मूल्ये महत्वाची असतात. संघटित समाजासाठी आणि समाज सदस्यांच्या गरजांच्या मूल्यांचा ऱ्हास होत आहे. मूल्यास ऱ्हासामुळे सामाजिक नियंत्रक सैल होत आहे. परिणामी दहशतवादाचा निर्मिती आणि प्रसारासाठी पोषक स्थिती निर्माण होत आहे.

2) लोकसंख्येतील विषमता :

लोकसंख्येतील विषमता दहशतवादास पोषक ठरते. धर्म संस्कृति, वंश आर्थिक स्थिती, सत्ता आणि अधिकार या अनुक्रमाने विविधता ~~करणे~~ असणे स्वाभाविक आहे. परंतु ही विविधता आणि त्यावर आधारित प्राप्त होणाऱ्या

होणाऱ्या संधी यामुळे समाजातील उपेक्षित, वंचित घटकांमध्ये अविश्वा साची आणि संतापाची भावना निर्माण होते वाढत्या असंतोषमुळे दहशत वादाला खतपाणी मिळते.

③ पुर्व ग्रहांचा प्रभाव :-

पुर्वग्रह अनेक गंभीर दुष्परिणाम होत असतात. विविध समुहांचे परस्परां बद्दल पुर्वग्रह निर्माण झलेले असतात. पुर्वग्रहांमुळे अनेक समुहांची दयानीय अवस्था होते. पिढ्यान्‌पिढ्या चालत आलेले पुर्वग्रह अधिक दृढ होत जातात पुर्वग्रहांच्या आधारावर दिली जाणारी वागणूक, दर्जा विस्तरण आणि संधी नकारणे यामुळे उपेक्षा ची भावना निर्माण होऊन दहशतवाद ~~नीच्य~~ प्रोत्साहन मिळते

(४) विकासाचे असंतुलन :

जागतिक पातळीवर विविध देशांमध्ये असलेले विकासाचे असंतुलन आणि देशांतर्गत विविध राज्यांमध्ये असलेले विकासाचे असंतुलन अनेक प्रकारच्या गंभीर समस्यांना चालना देत असते दहशतवादाच्या निर्मितीसाठी विकासाचे असंतुलन मोठ्या प्रमाणात कारणीभूत ठरते. असंतुलनेने अल्प किंवा मागास विकास साधलेल्या राज्यांच्या धर्माच्या समुदायांच्या भावना त्यांच्या विरोधात असतात. भावनांना वाट देण्यासाठी दहशतवादाचा आधार घेतला जातो

(5) राष्ट्रसी महत्वाकांक्षा :-

धार्मिक मूलतत्ववाद रुजविणे, सांस्कृतिक वर्चस्ववादाला चालना देणे.

राजकीय सत्ता प्राप्त करणे आणि जगाव र आपल्याच विचारांचे राज्य निर्माण करणे यांसारख्या राष्ट्रसी महत्वाकांक्षा प्राचीन काळापासून जोपासल्या जात. आहेत सामाजिक व्यवस्थेतील दोष किंवा त्रुटींना या महत्वाकांक्षाना योग्य वातावरण प्राप्त करून दिले चालना देत आहेत.

(6) आंतरराष्ट्रीय राजकारण :-

आधुनिक काळातील दहशतवादला आंतरराष्ट्रीय राजकारणाने निर्माण केले आहे. अर्थातच दहशतवाद ही आज जागतिक समस्या बनली आहे. जगातील अनेक राष्ट्रांनी आपल्या स्वार्थासाठि आतंकवादाला प्रोत्साहन दिले आहे, आर्थिक मदत देऊन.

शस्त्रास्त्रांचा पुरवठा प्रशिक्षण संवादाची साधने पुरविणे यांसारखी मदत देऊन. दहशत वादाचा भस्मासुर उभा आहे. उदा. स ओसामा बिन लादेन त्या अमेरिकेने रशियाच्या विरुद्ध उभे केले पुढे हा दहशतवादि जगाचे डोके दुखी बनला

(7) बेकारी :-

रिकामे डोके हे सैतानाचे घर असते असे म्हणतात आज जगातील विविध देशांमध्ये मग ते विकसित असोत किंवा अविकसित बेकारी आणि पर्यायाने दारिद्र्याचे प्रमाण मोठे आहे. अनेक देशांनी भांडवल शाहिला चालना दिली आहे. परिणामी श्रीमंत अधि क श्रीमंत तर गरिब होत आहेत.

बेकारीचे प्रमाण वाढल्यामुळे नैराश्य अणि असंतोषाचे प्रमाण वाढत आहे. अनेक तरूणांना पैशाचे आमिष दाखवून दहशतवादाकडे आकर्षित केले जात आहे.

(8) धार्मिक मुलतत्ववाद :-

" धार्मिक भावनांना अवाहन करून विविध धार्मिक मुलतत्ववादी संघट ना स्वधर्मिक वादाच्या आधारावर अनुयायांचे करतात. प्रचलित समाज व्यवस्थेच्या विरोधात अशा लोकांची मानसिकता तयार केली जाते. धार्मिक कट्टरवादी प्रवृत्ती हिंसेला प्रवृत्त करण्या चा सतत प्रयत्न करतात. आज जगात धार्मिक कट्टरवादाच्या आधारावर ईस्ला मिक दहशतवादाला सर्वात जास्त खतपाणी घातले

जात आहे जागतिक स्तरावर याचा आधारावर अल कायदा, तालिबान - लश्कर -ए-तोयबा यांसारख्या दहशतवादी संघटना कार्यरत आहेत.

35+10 = 45 (Forty Five)